CZU 37.015.3

<https://doi.org/10.52507/2345-1106.2021-1.30>

**TEORII ȘI CONCEPȚII DIN PSIHOLOGIA EDUCAȚIEI:
DEZVOLTARE, EDUCAȚIE ȘI ÎNVĂȚARE**

PANCZI Violina,

Doctorandă,

Universitatea de Studii Europene din Moldova

violina.paris@gmail.com

REZUMAT

Educația este un factor determinant pentru dezvoltare, ea își propune deliberat să aleagă și să desemneze cu precizie perspectiva ce va fi insuflată dezvoltării. Psihologia dezvoltării a făcut saltul de la descrierea perioadelor de viață ale omului la identificarea modului în care anumiți factori influențează aceste perioade și care sunt transformările ce se petrec la creșterea interesului pentru studiul diferențelor interindividuale. Procesul de dezvoltare, este specific organizat, orice dispune de o bază motivațională, de structură și de o țință, scop, sau plan în raport cu care se autoreglează. Dezvoltarea este ca ansamblu de transformări care afectează organismele vii sau instituțiile sociale ceea ce implică de asemenea noțiunile de „continuitate”, „finalitate” și „evoluție”.

Cuvinte-cheie: dezvoltare, învățare, educație, motivare, evoluție.

**THEORIES AND CONCEPTS IN THE PSYCHOLOGY OF EDUCATION:
DEVELOPMENT, EDUCATION AND LEARNING**

SUMMARY

Education is a determining factor for development, it deliberately aims to choose and accurately designate the perspective that will be instilled in development. Developmental psychology has made the leap from describing human life periods to identifying how certain factors influence these periods and what changes are taking place in increasing interest in the study of inter-individual differences. The development process is specifically organized, everything has a motivational basis, structure and a goal, purpose, or plan in relation to which it self-regulates. Development is as a set of transformations that affect living organisms or social institutions which also involves the notions of „continuity”, „finality” and „evolution”.

Key words: development, learning, education, motivation, evolution.

Introducere. A trăi înseamnă a învăța. Este imposibil să fii viu și conștient fără a învăța în mod constant lucrurile. Dacă suntem vii, asta înseamnă că primim mesaje din partea mediului înconjurător. În mod constant experimentăm realitatea într-un mod sau altul și o încorporăm în modelul nostru mental despre univers: suma organizată a ceea ce credem că știm despre tot [3, p.202].

Ființa umană este ajutată să se descopere pe sine, să-și modeleze resursele motivaționale, aptitudinile și caracterul, astfel încât să ajungă să-și valorifice potențialul nativ, în direcția unei finalități creatoare. Acțiunile educative mijlocesc transformarea genotipului (moștenirea genetică) în fenotip, fiind un liant între premisele naturale și influențele stimulativе ale mediului. Dezvoltarea este determinată de ereditate, mediu și educație. Educația ca produs reflectă o necesitate de natură socială. Ea nu este o prelungire a sistemului social, ci o componentă a acestuia. Prin educație se îmbogățesc relațiile dintre individ și societate, favorizând formarea și dezvoltarea oamenilor prin intermediul societății și a societății prin intermediul oamenilor [7].

Scopul cercetării: elucidarea teoriilor și concepțiilor despre dezvoltare, educație și învățare, specifice psihologiei educației.

Studii și cercetări. Încă de timpuriu, Platon amintea în scrierile sale de existența unor diferențe innăscute în aptitudinile umane, ce trebuie luate în considerare în creșterea și educarea copiilor. În Evul Mediu, se pune accent pe elementele de moralitate și exista concepția conform căreia oamenii se nasc corupți și păcătoși, și prin urmare, era nevoie de o educație dură și aspră pentru a le „corecta” depravarea emoțională. În secolul al XVII-lea, natura umană este „reabilitată”: oamenii se nasc inocenți și primitivi, dar sunt corupți de societate și, de aceea, se impun o puternică disciplină și o educație morală educație religioasă. În secolul al XVIII-lea, concepția fundamentală se axa pe ideea conform căreia copii se nasc cu aceleași tendințe și abilități și este nevoie de educație pentru a le forma idei și concepții individuale, deci pentru ai diferenția.

Bazele psihologiei diferențiale au fost puse în anul 1900, inițial prin scrierile filosofice ale psihologilor pre-experimentali, urmate de încercările astronomilor de a realiza măsurători precise ale diferențelor individuale în ceea ce privește timpul de reacție. După Darwin, frontierele psihologiei s-au extins. Studiul detaliat al

proceselor senzoriale a fost completat de o psihologie mai practică, interesată de educație, de locul de muncă, de casă și de acele instituții și împrejurări ce pot influența adaptarea. Studiile arată că termenii „copil”/„copilărie” sunt relativ recente. Sfârșitul secolului XIX-lea și începutul secolului XX aduc trecerea de la abordarea pasivă a copilului, care acceptă și se supune părintelui, la o abordare încărcată de activism, în care copilul devine agent în dezvoltarea și evoluția sa. Scopul acesteia este înțelegerea naturii umane și a mecanismelor dezvoltării ei. Psihologia dezvoltării a făcut saltul de la descrierea perioadelor de viață ale omului la identificarea modului în care anumiți factori influențează aceste perioade și care sunt transformările ce se petrec la creșterea interesului pentru studiul diferențelor interindividuale [1, p.13-14].

A. Woolfolk subliniază că **psihologia educației** are ca scop principal desfășurarea implicațiilor psihologice ale activităților instructive-educative. În același registru de idei, D. C. Berliner menționează că această disciplină aplică principiile psihologiei și metodele de cercetare specifice în explorarea fenomenelor educaționale. În ciuda sutelor de mii de ore dedicate de specialiști cercetărilor, discuțiilor generate de argumentele pro și contra legate de diverse fenomene din practica școlară, rămân totuși întrebări ale căror răspunsuri nu s-au găsit cu certitudine. Dificultatea este determinată, în parte de complexitatea extraordinară a obiectului de studiu al psihologiei educației – dezvoltarea personalității ființei umane în contextual practicii educative. D. Elkonin menționează că „psihologia educației este un domeniu extensiv al psihologiei aplicate, care utilizează teoriile, rezultatele, metodele și instrumentele științifice specifice psihologiei, în scopuri educative.

Într-o analiză longitudinală realizată de S. Ball pornind de la principalele teme studiate de psihologia educației între 1910-1980, a fost evidențiat faptul că în primele decenii atenția specialiștilor era concentrată asupra aspectelor psihologice implicate în învățare, predare, curriculum. „De-a lungul timpului psihologia educației a devenit mai puțin conectată la problematica specifică activităților din clasă, fiind din ce în ce mai interesată de scopul academic de validare științifică a propriilor teorii”. De aceea, este important transformarea materialului teoretico-explicativ bogat, în termeni semnificativi, conectați la realitatea conectată din clasă.

J. Piaget a luat în discuție legătura dintre pedagogia

experimentală și psihologie, pornind de la necesitatea de a reflecta asupra metodelor didactice după criterii obiective și nu numai în funcție de evaluările profesorilor, inspectorilor sau părinților elevilor. „Pedagogia experimentală are nevoie de psihologie, la fel cum medicina se bazează pe biologie sau fiziologie, fără a se confunda cu aceasta” [5, p.15-16].

Interactivitatea are la bază relațiile reciproce și se referă la procesul de învățare activă, în cadrul căreia cel care învață acționează asupra informației pentru a o transforma în una nouă, personală și interiorizată. În sens constructivist, cel care învață reconstruiește sensuri prin explorarea conținutului educațional, rezolvând probleme și/sau aplicând cunoștințele dobândite în situații noi. Teoria constructivistă a învățării are în vedere dezvoltarea abilităților de comunicare între acei care învață prin promovarea strategiilor didactice interactive axate pe lucrul în grup. În sens constructivist, folosind aceste strategii, profesorul îl determină pe student să devină răspunzător în calitate de participant la procesul de construire a sensurilor informaționale, prin rezolvări de probleme, prin explorări și cercetări sau aplicând ceea ce a dobândit în contexte noi, diferite.

Interacțiunea socială (interactivitatea) favorizează emergența conflictelor sociocognitive, stimulativ pentru învățare, modifică reprezentările personale și favorizează două principii de învățare:

1) primul principiu este dedus din constructivismul piagetian: prin intermediul acțiunii asupra obiectelor se modifică schemele de asimilare – acomodare – echilibrare (conflict cognitiv);

2) al doilea principiu este dedus din psihologia socială a dezvoltării: confruntarea punctelor de vedere poate să opereze transformări ale reprezentărilor prin conflict sociocognitiv și restructurare cognitivă.

Numeroase studii de specialitate demonstrează superioritatea strategiilor didactice cooperante față de cele competitive și individuale în dezvoltarea proceselor cognitive superioare, a abilităților de comunicare, în îmbunătățirea motivației, a stimei de sine, în dezvoltarea personalității. Învățarea interactiv-creativă este un proces de creare, de semnificații vizavi de noua informare și de cunoștințele anterioare, de transformare a structurilor cognitive ale studentului, consecință a încorporării noilor achiziții (cunoștințe, capacități), prin angajarea eforturilor intelectuale și psihomotorii de construire a cunoașterii [9].

Adepții explicațiilor behavioriste au folosit experimentele realizate pe animale, pentru explicarea învățării umane, concentrându-se doar asupra conexiunilor de tipul stimul-răspuns și condiționării instrumentale. Aceștia au meritul de a fi încercat să ofere psihologiei un suport experimental riguros. Era firesc faptul că după ce au trecut câteva zeci de ani de la cercetările făcute pe șoareci în celebrele „cutii-problemă” ale lui Skinner, în alegerea specificului învățării să fie aprofundată nuanțată. Pe măsură ce sau acumulat cât mai multe cunoștințe referitoare la factorii intelectuali și non-intelectuali ai învățării a fost posibilă îmbunătățirea deciziilor legate de curriculumul școlar. Un astfel de succes al psihologiei educației s-a concretizat în revizuirea, regândirea activităților didactice ale orelor de

matematică sau științe (nu numai calcule și algoritmi, ci și exersarea capacității de a raționa promovarea curiozității, intuiției și gustului de a descoperi - învățarea prin descoperiri) [10].

În condițiile atât ereditate, cât și mediul sunt prezente obligatorii, dar având contribuții cvasi-aleatorii în raport cu sensul dezvoltării ontogenetice, societatea umană a perfecționat în timp un mecanism special de diminuare a imprevizibilului și de creștere a controlului asupra procesului dezvoltării individuale. Acest rol îl deține educația. Etimologul acestui concept sugerează complexitatea fenomenului educațional, reflectată prin existența a trei semnificații primare:

- a) educatio-creștere, hrănire, formare;
- b) educo-educare: a crește, a hrăni, a forma, a instrui;
- c) educo-educere: a scoate din, a ridica, a înălța.

Aceste trei concepțiuni evocă de fapt percepția socială a educației de-a lungul timpului: a. perspectiva limitată, reduționistă-creștere, cultivare; b. perspectiva general-umană - formarea omului pentru viață; c. perspectiva managerială modernă-conducerea, dirijarea, orientarea activității. Educația ca proces presupune folosirea cunoștințelor de psihologie pentru dezvoltarea armonioasă a personalității umane.

Dezvoltarea umană constituie studiul științific al schimbărilor cantitative și calitative ale omului de-a lungul vieții. Este un sistem viu, evolutiv ce include determinanți biologici, sociali și culturali. Procesul unei dezvoltări normale este întotdeauna urmat și propulsat de maturizare și învățare. Termenul de „*creștere*” se referă la modificările în mărime, care apar ca o consecință a creșterii numărului de celule și a dezvoltării țesuturilor și care se datorează proceselor metabolice (schimbări cantitative). Un alt termen este cel de „*maturizare*”, ce semnifică dezvoltarea potențialităților biologice (procese genetice), prin acest proces organele interne, membrele, creierul devin funcționale, ceea ce se manifestă în patternuri de comportament fixe, neinfluențate de mediu (schimbări calitative), iar „*învățarea*” reprezintă modificarea comportamentului prin experiență; este cea care îi conferă unui organism flexibilitatea comportamentală și cognitive, permițându-i să se adapteze la condiții diferite de mediu [1, p.18].

Dezvoltarea reprezintă procesul de formare a noi seturi de procese, însușiri și dimensiuni psihice și de restructurare continuă a lor, proces care:

- a) se sprijină pe terenul eredității
- b) își extrage conținuturile din datele furnizate de mediul sociocultural
- c) este ghidat de educație
- d) se desfășoară în contextul propriei activități de învățare, fiind impulsivă de motivație și având drept mecanism trecerea de la exterior la interior [ibidem 1, p.20].

Educația este cea care relaționează realitatea biologică a organismului infantil, ea apare ca totalitate de metode, procedee și măsuri fundamentale științifice și utilizate conștient în vederea construirii omului în concordanță cu idealul despre om al societății și epocii date. Așa cum mediul este condensator al virtualităților ereditare, educația este un condensator și un organizator al mediului, plasându-și foarte aproape intervențiile și

circuitele pe care merge dezvoltarea.

Educația este un factor determinant pentru dezvoltare. Argumentul este că, spre deosebire de ereditare, care reprezintă o dimensiune implicită a dezvoltării, o permisa deschisă oricăror exploatari posibile, și spre deosebire de mediu, care constituie sursa obiectivă din care extrage substanța dezvoltării, educația își propune deliberat să aleagă și să desemneze cu precizie perspectiva ce va fi insuflată dezvoltării și modalitatea concretă de utilizare a resurselor eredității și mediului. În acest sens, ea face uz de un program și de o metodă concretă prin care încearcă să regularizeze, să direcționeze și să controleze sistematic cursul dezvoltării [ibidem 1, p.28].

Educația este ceva ce trebuie dobândit. Trebuie să muncești pentru a obține și a o păstra. Educația nu ține de a ști, ci de a face. Motivul pentru care oamenii pot dobândi o educație prin colaborare cu școlile și profesorii mai rapid decât o pot dobândi fără ajutorul acestora este faptul că școala ajută la organizarea cunoștințelor. Înainte de a ajunge pe o poziție înaltă în orice domeniu de activitate, trebuie să devii o persoană cu viziune de ansamblu, care poate crea planuri clare și apoi le poate pune în aplicare, toate aceste lucruri necesitând ne apărât dezvoltarea inițiativei și a imaginației [2, p.34].

Faptul că **învățarea** se regăsește atât la oameni, cât și la animale este un fapt bine cunoscut. Diferența considerabilă dintre mecanismele și produsele învățării umane și cele caracteristice altor specii i-a determinat pe specialiști să inițieze un proiect științific intitulat *Orizontul fără limite al învățării*. Această idee se acordă de fapt conceptului de învățare noi conotații – „atitudine atât față de cunoaștere, cât și față de viață, care pune accent pe inițiativa omului. Cuprinde achiziționarea și practicarea de noi metodologii, noi percepții, noi atitudini și noi valori necesare pentru a trăi într-o lume continuă schimbare”.

P. Popescu-Nevreanu consideră că „învățarea nu este o simplă beneficiară a condițiilor oferite de dezvoltare, ci este generatoare de noi condiții de dezvoltare. Învățarea rațional construită trage după sine dezvoltarea, lărgeste posibilitățile și perspectivele, generează astfel structuri și procese care fără învățare și educație nu ar fi fost posibile” [6].

Ideea devenirii prin educație surprinde legătura de interdependență dintre conceptele menționate, presupune următoarele aspecte:

- Mecanismele învățării reprezintă fundamentul psihologic al dezvoltării cognitive, afective și socio-morale;
- Învățarea, în raport cu procesele psihice, este considerată activitate și produs;
- Selectarea conținuturilor care trebuie asimilate în școală se face ținându-se cont de particularitățile psihice specifice fiecărui stadiu de dezvoltare;
- Geneza, structurarea și procesualitatea fenomenelor și însușirilor psihice sunt intrinsec legate de activitatea de învățare;
- Noțiunile, normele, teoriile reprezintă influențe stimulative care permit trecerea din starea de modele externe de achiziții-cunoștințe, capacități, priceperi, deprinderi, atitudini, convingeri;
- Înțelegerea noțiunilor complexe, codurilor,

implicațiilor, operaționalizarea, asimilarea și acomodarea noilor informații, structurarea și restructurarea schemelor mentale, strategiile cognitive sau rezultate ale activității de învățare, rezultate care evidențiază de fapt, traseul ascendent al dezvoltării psihice;

În sens larg, învățarea reprezintă dobândirea de informații sau comportamente noi, menite să satisfacă nevoia de adaptare la mediu. Activitatea de învățare are o dimensiune informațională și una operațională [5, p.77-78].

K. Steinbuch, analizând produsul din perspectivele: psihologică, socială, culturală, economică, propune o secvență din mai multe elemente pentru apariția unui produs nou și atrage atenția asupra rolului pe care îl au, în elaborarea unui produs mai bun, intențiile conștientizate și motivate de a realiza ceva nou, mai practic, mai productiv, cu randament. Aceste dorințe, în opinia cercetătorului, poartă amprenta duratei, răbdării, așteptării intensive. Pentru a democratiza performanța, adică a face astfel ca elevii să fie conștienți de posibilitățile lor, pentru a-i ajuta să-și descopere aptitudinile și talentul, este important să se conștientizeze motivația unui produs performant: recunoașterea valorică, prestigiul, stima colegilor pentru prestanța informativă, intelectuală, imaginativă, de inteligență; autoafirmarea, satisfacția originalității; plăcerea de a oferi celorlalți valori noi; statutul superior al performerului. Ce face, de fapt, elevul atunci când obține un rezultat? El realizează trei tipuri de acte educaționale: (a) *actul operațional* - elevul produce ceva conform sarcinii; (b) *actul factual* - produce într-o construcție, structură, formă dată; (c) *actul semantic* - produce o formă (structură) cu o anumită semnificație, constituită din sensul componentelor [8].

Psihologul rus Lev Vîgotski a elaborat teoria socioculturală a învățării, subliniind că dezvoltarea cognitivă se realizează prin asimilarea conținuturilor culturale în contextul colaborării cu ceilalți. Menționează că învățarea implică nivelul inter-psihic (interacțiune dintre oameni) și intra-psihic (interioritatea sau subiectivitatea copilului). În concepția lui L.S. Vîgotski, limbajul este un instrument fundamental în dezvoltarea modului de a învăța și gândi despre lume. Se menționează ideea conform căreia „este satisfăcătoare numai acea învățare care împinge înainte dezvoltarea”. Conceptele fundamentale ale teoriei socioculturale sunt cele de eșafodaj și zona proximei dezvoltării. Zona proximei dezvoltării se referă la „ceea ce copilul este capabil să realizeze ajutat de adult”, desemnând „aria dintre nivelul de dezvoltare actual și nivelul potențial care poate fi achiziționat cu ajutorul adultului”. Un aspect foarte important propus de Vîgotski este cel care se referă la oportunitatea de învățare prin interacțiunea dintre elevi și colegi. Elevii își dezvoltă capacitatea de a analiza, sintetiza, argumenta și de a delibera.

Un alt aspect care trebuie luat în considerare atunci când profesorii îi stimulează pe elevi în zona proximei dezvoltări este necesitatea de a oferi feedback-uri - elevii având ocazia să-și perfecțeze greșelile sau să-și clarifice nelămuririle [5, p.144-145].

R. Gagné a fost preocupat în mod deosebit de

psihologia experimentală și a studiat factorii externi care facilitează sau frânează performanțele în sarcinile de învățare. El a considerat că motivația și întărirea (feedback) sunt factori esențiali ai învățării. Ideile care se găsesc în volumul „*Condițiile învățării*”, conturează o teorie a învățării, transpusă într-un model de instruire. Viziunea lui Gagné are un caracter extensiv, fiind analizate: evenimentele învățării, formale de bază și ierarhia învățării, condițiile învățării pentru atingerea scopurilor, starea de pregătire pentru învățare, o taxonomie a rezultatelor învățării, proiectarea instruirii, mijloacele de instruire.

Starea de pregătire pentru învățare reprezintă un număr de evenimente suplimentare care preced perioada de instruire. Factorii principali ai acesteia sunt: atenția, motivația și stadiul de dezvoltare. Seturile atenției permit selectarea, orientarea și concentrarea energiei psihice în vederea desfășurării optime de învățare. Motivația este cea care susține energetic învățarea. În câteva cuvinte am putea spune că învățarea se produce în anumite condiții, care pot fi modificate și controlate. Identificarea relațiilor dintre aceste condiții și modificările comportament produse reflectă eficiența activității de instruire [ibidem 5, p.151].

Toți copii au predilecții, domenii forte în care se simt mai confortabil și mai interesați. Rudolf Steiner a elaborat educația Waldorf în jurul ideii simple conform căreia copii dețin trei forțe fundamentale care îi impulsionează spre activitatea fizică, emoțională și mentală. În loc ca munca educațională să se concentreze doar pe obiectivul dobândirii de cunoștințe, punctul focal devine crearea unui proces de învățare semnificativ. Este imposibil de prezis cum va fi lumea peste 20 de ani sau care va fi cea mai bună metodă de a-i pregăti pe copii pentru perioada respectivă. Trei capacități de gândire, simțire și activitate intențională focalizată, sunt cele mai bune unelte pentru un viitor nesigur. Să îi educi pe elevi să fie sensibili și responsabili emoțional înseamnă să le educi sentimentele. Chiar dacă viața emoțională a unui copil poate fi misterioasă și ascunsă, ea se încadrează în continuare în sfera educației. Când elevii ajung să cunoască lumea printr-o atenție profundă și ajung să se cunoască pe sine prin reacțiile lor emoționale și creative, înțeleg mai deplin ce își doresc să facă cu viețile lor. Se creează astfel o atitudine care generează încredere și care stimulează o părere bună despre sine [4, p.30-31].

Capacitățile de gândire nu se dezvoltă uniform, ele se dezvoltă în moduri pronunțate în timpul unor etape diferite de câte șapte ani ale copilăriei. **Nivelul preșcolar** - de la naștere până la șapte ani copilul este preponderent activ. **Școala elementară** - activitatea se depreciază de-a lungul timpului și este înlocuită treptat de o forță interioară de la șapte până la paisprezece ani, sentimentele capătă o importanță capitală. **Liceul** - a treia etapă de șapte ani a copilăriei este cea în care predomină gândirea. Adolescenții sunt cu siguranță emoționali și activi, dar capacitatea lor de gândire critică se dezvoltă mai pronunțat la începutul adolescenței și cu precădere la începutul liceului [ibidem 4, p.38-39].

Procesul de maturizare care are loc la elevii de liceu
5.

are un rol important în determinarea obiceiurilor mintale care sunt cultivate. Regretatul Ernest Boyer, fost comisar al educației, rector al Universității de Stat din New York, a luat parte la un studiu extensiv asupra educației secundare din America și a propus că liceele ar trebui să îndeplinească patru scopuri esențiale.

- În primul rând, liceele ar trebui să îi ajute pe elevi să își dezvolte capacitatea de a gândi critic și de a comunica eficient prin stăpânirea limbajului.

- În al doilea rând, liceul ar trebui să îi ajute pe elevi să învețe lucruri despre ei înșiși, despre moștenirea umană și despre lume interdependentă în care trăiesc, care să se bazeze pe experiențele umane substanțiale obișnuite, pe care le au în comun toți oamenii.

- În al treilea rând, liceul ar trebui să îi pregătească pe toți elevii pentru muncă și pentru continuarea educației, prin intermediul unui program de opționale care să dezvolte aptitudini și interese individuale.

- În al patrulea rând, liceul ar trebui să îi ajute pe toți elevii să își îndeplinească obligația socială și civică prin intermediul școlii și al muncii în folosul comunității [ibidem 4, p.106-107].

Perioada adolescenței cuprinde o serie de caracteristici specifice, un ansamblu de transformări evolutive extrem de nuanțate, de natura bio-psiho-socială, marcând stabilizare personalității. Adolescența reprezintă astfel cea mai complexă etapă de dezvoltare a individului, în drumul său spre maturitate.

J. Flavel a identificat câteva coordonate ale tranziției de la copilărie la *gândirea adolescentă și adultă*: trecerea de la real la posibil, prin abilitatea de a imagina situații posibile, inedite și chiar imposibile: trecerea de la structurile empiric-inductive la cele ipotetico-deductive: înlocuirea gândirii intra-propoziționale cu cea de tip inter-propozițional: realizarea de permutări și combinații de date, de inversiuni și compensări: utilizarea de strategii variate de procesare informațională: consolidarea achizițiilor mentale anterioare [1, p.218].

După J. Piaget, studiul operațiilor formale constituie ultimul stadiu în dezvoltarea cognitivă. În timpul acesteia adolescenții dobândesc abilitatea de a se gândi la propriile procese mentale. Adolescența oferă tinerilor posibilitatea de a se gândi în termenii abstracției și logicii. Gândirea tinerilor este un nivel complex, superior calitativ, care urmează operațiilor formale iar câștigul cel mai semnificativ este dat de competența adaptabilității mentale la cerințele și solicitările profesionale.

Concluzii:

1. Psihologia educației are ca scop principal desfășurarea implicațiilor psihologice ale activităților instructive-educative

2. Dezvoltarea umană constituie studiul științific al schimbărilor cantitative și calitative ale omului de-a lungul vieții. Este un sistem viu, evolutiv ce include determinanți biologici, sociali și culturali.

3. Educația este un factor determinant pentru dezvoltare.

4. Învățarea se regăsește atât la oameni, cât și la animale.

Referințe bibliografice:

1. Golu F. Manual de psihologia dezvoltării: o abordare psihodinamică. Iași: Polirom, 2015, 344 p.
2. Hall N. Secretele personalității: sfaturi pierdute și redescoperite pentru succes la vremuri diferite, Ediția a II-a. București: Curtea Veche Publishing, 2019, 224 p.
3. Holt J. Învățăm tot timpul București: Editura trei, 2018, 204 p.
4. Petrash J., Să înțelegem educația Waldorf. București: Literatura 2018, 204 p.
5. Stănculescu E. Psihologia educației de la teorie la practică. Editura Universitară. București: 2013, 351 p.
6. file:///C:/Users/user/Downloads/Dictionar_de_psihologie_neveanu.pdf (vizitat: 01.04.2021)
7. <file:///C:/Users/user/Pictures/Implicatia%20inteligentei%20ca%20factor%20al%20performantei%20in%20procesul%20educational.pdf> (28.03.2021).
8. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Implicatia%20inteligentei%20ca%20factor%20al%20performant%20in%20procesul%20educational.pdf (vizitat: 02.04.2021)
9. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/j_nr_file/5_2012.pdf (24.03.2021)
10. <https://www.academia.edu/33643168/Psihhopeda> (01.04.2021).